

תצא - זכור דשבת' וזכור דעמלק'

השיחה: חלק י"ט שיחה ד' לפרשת תצא • siha.beiyoune@loubavitch.fr

מקור 3:

על-פי־זה ששתי זכירות אלה ממש דומות, אולי היינו יכולים להסביר שזהו הטעם לשאלה ששאלו בני ישראל למשה (המובאת ב'פרקי דרבי אליעזר'⁵):

"אמרו לו ישראל: משה רבנו, כתוב אחד אומר "זכור את אשר עשה לך עמלק", וכתוב אחד אומר "זכור את יום השבת לקדשו"; היאך יתקיימו שניהם: זה "זכור" וזה "זכור"? אמר להם משה: לא דומה כוס של קונדיטון [יין משובח] לכוס של חומץ, זה 'כוס' וזה 'כוס'. "זכור" - לשמור ולקדש את יום השבת... וזה "זכור" לעונש..."

היינו, שישנו יסוד גדול לשאלתם, מכיון שראינו שב' זכירות אלה ממש דומות, ולכן שואלים הם "היאך יתקיימו שניהם?".

אלא, שלכאורה נשאלות השאלות:

(א) מה פשר שאלתם "היאך יתקיימו שניהם, זה "זכור" וזה "זכור"? - והרי כוח הזיכרון אינו מוגבל לזכירת דבר אחד בלבד? ובפרט שישנם עניינים נוספים שיש לזכורם תמיד כמו יציאת מצרים וכו', ואין זכירה אחת סותרת כלל לחברתה!⁶

(ב) כיצד מתורצת שאלה זו באמצעות משל הכוסות? איזה פרט מבאר משל הכוסות? מה חידש כאן משה בדבריו?!

(ג) מהו פשר הדמיון לכוס של 'יין' וכוס של 'חומץ'?

מקור 4:

והביאור בזה:

במצוות בכלל ישנם ג' סוגים: מצוות הקשורות למעשה⁷, מצוות הקשורות לדיבור⁸, ומצוות הקשורות למחשבה⁹.

אמנם, **שלימות** מצווה שבמעשה היא כשהיא נעשית ביחד עם (מחשבת) כוונת המצווה, כמו־כן, **שלימות** מצוות הקשורות בדיבור ומחשבה היא כשהם מביאים למעשה בפועל¹⁰. אבל בפועל **עיקר** המצווה היא בגדרה היא: מצווה שבמעשה עיקרה בכוח המעשה ולא בדיבור ובמחשבה.

מקיים בכך מצווה, ואפילו אם מזכיר כמה פעמים ביום, מקיים לכאורה כמה **פעמים** מצווה זו! היינו שגם מצוות זכירת עמלק היא ממש תמידית.

⁵ וכן ב'תנחומא' בפרשתנו מובא: "כאן [בעמלק] כתיב 'זכור' ובשבת כתיב 'זכור'. שניהם שווין? אמר שלמה [בקהלת]: 'ואמרת אני בלבי כמקרה הפסיל גם אני יקרני, ולמה חכמתי אני אז יותר?' [היינו שאין לדמות החכם להכסיל, גם אם דומים]... משל למה הדבר דומה? למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים נכנס הקערה לפניו מלא כל טוב. אמר "זכור פלוני אוהבי", משקנח את הקערה אמר "זכור פלוני שונאי". א"ל אוהביו: "זה הזכרת וזה הזכרת?!", אמר להם: לזה הזכרתי על קערה מלא כל טוב ולזה הזכרתי על קערה ריקה".

⁶ ובמילים אחרות: כשזוכרים משהו, לא פועלים שום דבר! וא"כ, למה זה יפריע לזכור בבת אחת שני דברים, אפילו אם הם סותרים, הרי יש בזיכרון מקום לשניהם! משל למה הדבר דומה: אם אני זוכר באותו רגע מקרה ששימח אותי מאוד, ומקרה שציער אותי מאוד. ברור שהדבר אפשרי!

ועל זה יבאר הרבי בהמשך, שזכירה הוא דבר שצריך להפנים ושצריך לתפוס כל מהותו וכו', ולכן בלתי אפשרי לזכור ולחיות ב' דברים סותרים באותו רגע. כמו מצוות לולב, מזוזה, תפילין, השבת אבידה, עזרה פיזית ליהודי שני וכו'.

⁸ כמו מצוות התפילה, קריאת שמע, הזהירות בדיבורנו, וכו'.

⁹ כמו אמונה בה', יראת ה', אהבת ה', הזירות במה שרואים וחושבים וכו'.

¹⁰ כמאמר הגמרא במסכת מכות כד, א': "בא חבוק והעמידן [כל המצוות] על [מצווה] אחת, שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה". היינו שתכלית האמונה הוא להביא לקיום כל המצוות, כולל המצוות המעשיות.

הערה למגיד השיעור: שיחה זו עשירה מאוד בהערות עמוקות ומאוד מעניינות - ע"פ נגלה. אמנם, השתדלנו ב'מקורות' לא להיכנס לפלפולים וכו' כדי שיתאים לכל הקהלים, אבל, לקהל מתקדם כדאי מאוד להתעכב לפחות על חלק מהערות אלה.

הקדמה:

פרשתנו מסתיימת במצווה חשובה מאוד: מצוות זכירת עמלק ובבת אחת הננו מצווים על מחיית שמו וזכרו.

נשאלת השאלה: מהי מצוות 'זכירה': מה הנני צריך לעשות כדי לזכור? ובעיקר: מה זה מועיל שזוכרים אותו כדי למחות מיד את שמו? האם זכירתו היא רק הזכרתו בפה, וזהו?

בשיעור היום נתעכב גם על מצווה אחרת בה ישנו חיוב זכירה, והיא מצוות ה'שבת', ונוכיח איך ישנו קשר עמוק בין ב' זכירות אלה!

מקור 1:

בסוף פרשתנו, בקשר למצוות זכירת ומחיית עמלק:

"זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלֶק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרָה בְּדֶרֶךְ... תִּמְחָה אֶת זֵכְרְ עִמְלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח".

מפרש ה'ספרי': "זכור - בפה, אל תשכח - בלב". היינו שישנם כאן שני פרטים: חיוב **הזכרת** עמלק בדיבור, ואזהרה **שלא לשכוח** אותו בליבנו.

כמו כן, בעשרת הדיברות מוצאים מצווה אחרת הקשורה לזכירה: מצוות זכירת השבת - "זכור את יום השבת לקדשו".

מפרש על כך ה'תורת-כהנים': "זכור את יום השבת לקדשו: יכול בלבך? כשהוא אומר "שמור!" - הרי שמירת לב אמורה! הא מה אני מקיים 'זכור'? שתהי' שונה [חוזר ואומר] בפיר'².

מקור 2:

שתי זכירות אלה דומות גם בזמן חיובן:

בקשר לזכירת עמלק כותב הרמב"ם: "ומצות עשה לזכור **תמיד** מעשיו הרעים וארבתו, כדי לעורר איתו [שנאתו]".

בקשר לזכירת שבת, כותב הרמב"ן, ש"היא מצוה שנזכור **תמיד** בכל יום את השבת שלא נשכחתי ולא יתחלף לנו בשאר הימים³, כי בזכרנו אותו תמיד יזכור מעשה בראשית בכל עת... וזה עיקר גדול באמונת הא-ל".

היינו שב' זכירות אלה חייבות להיות **תמיד**⁴.

¹ הכוונה לפסוק "שמור את יום השבת לקדשו" בעשרת הדיברות שבפרשת ואתחנן. והרי "זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו" (ספרי על פרשת תצא), ואם כן באותו רגע הקב"ה אמר שניהם - 'זכור' ו'שמור'.

² ובהמשך ה'ספרי' שם: "וכן הוא אומר "זכור ואל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלוקיך במדבר". יכול בלבך? כשהוא אומר "אל תשכח" הרי שכחת לב אמורה. הא מה אני מקיים "זכור"? שתהא שונה בפיר'... וכן הוא אומר "זכור את אשר עשה לך עמלק". יכול בלבך? כשהוא אומר "לא תשכח" הרי שכחת לב אמורה. הוא מה אני מקיים "זכור"? שתהיה שונה בפיר'.

³ היינו, שהמצווה אינה רק לזכור את השבת ביום השבת עצמו, אלא פשוט **בכל השבוע** לזכור את יום השבת.

הרבי מציין גם לרש"י בפרשת יתרו: "זכור... זכור לשון פעול (infinitif) הוא... וכן פתונו תנו לב לזכור **תמיד** את יום השבת, שאם נזדמן לך הפץ יפה תהא ממינו לשבת".

⁴ עיי' בסוף אות א' בשיחה ובהערות, שמוכיח ע"פ נגלה שגם לדעות שאין **חיוב** להזכיר עמלק אלא פעם בחיים, ברור שמי שמזכיר אותו **בפועל** בכל יום,

מיוחדת בכך מצוות הזכירה, שהגם שהזכירה נעשית בדיבור, **עיקרה** אינה הדיבור (או אף במחשבה), אלא **הפנמתו** בנפש האדם, כך שהוא חי מחדש, כביכול, את העניין שבזיכרונו.¹¹

מקור 5:

מכאן נובעת השאלה "היאך יתקיימו שניהם", שכן שתי זכירות אלו ("זכור את אשר עשה לך עמלק" ו"זכור את יום השבת לקדשו") מכילות, לכאורה **תכנים מנוגדים לגמרי**:

תוכן זכירת יום השבת הוא כדברי 'ספר החינוך'¹²: "שנתעורר מתוך מעשה זה לזכור גדולת היום, ונקבע בלבבינו אמונת **חידוש העולם**"¹³, כלומר - הכרה בכך שהקב"ה הוא הבורא והשליט על העולם וכל אשר בו.

ואילו תוכן זכירת מעשה עמלק הוא שיש לזכור את קיומו של עם שהוא בבחינת "יודע את ריבונו ומכוון למרוד בו"¹⁴, כלומר - **שהתורה** עצמה מכירה שבכך שישנה מציאות **עצמאית**, ה'יודעת' את ה', ובכל זאת 'מורדת' בו יתברך!

וזו הייתה תמיהתם של בני ישראל: כיצד ניתן לדרוש מהאדם לזכור ולהפנים שני תכנים כה מנוגדים בעת ובעונה אחת?

מקור 6:

על כך השיב להם משה - "לא דומה כוס של קונדיטון [יין משובח] לכוס של חומץ":

בחומץ ישנם שני צדדים מנוגדים:

כשלעצמו - הוא אינו ראוי לשתייה (כפשוטו); אולם במקורו הוא תוצר של יין¹⁵, וכשמשתמשים בו בדרך הנכונה - הוא "משיב את הנפש", ולכן מובאת דעה «בגמרא יומא שאדם ששתה חומץ ביוה"כ, חייב¹⁶».

והוא הדין בעמלק (בפנימיות העניינים):

אמנם עמלק כשלעצמו הוא אכן מורד בקב"ה - אבל עצם העובדה שהוא מסוגל לעשות זאת היא רק מצד שורשו האלוקי, בכוחו של הקב"ה ה'כלי-יכול'¹⁷; וכאשר מוחים את

עמלק ומבטלים אותו - מתגלה בו כוח אלוקי נשגב זה ("משיב את הנפש")¹⁸.

וזוהי כוונת המשך דבריו של משה של משה "זה 'כוס' וזה 'כוס', 'זכור' - לשמור ולקדש... וזה 'זכור' לעונש":

שתי הזכירות, זכירת השבת וזכירת עמלק, הן בבחינת "כוס" - כלי לגילוי קדושתו של הבורא: אלא שגילוי קדושת השבת הוא באמצעות זכירה **חיובית** ("זכור" - לשמור ולקדש"), ה"זכור" גופא פועל את הקדושה, את הגילוי של אחדות ה'.

ואילו גילוי מקורו האלוקי של עמלק הוא באמצעות זכירה **שלילית** ("זכור' לעונש"), על ידי ביטוש וביטול התנועה של "מכוין למרוד בו".

מקור 7:

יסוד הדברים (שבמובן מסויים, ישנו כוח חיובי גם אצל עמלק) הוא ע"פ המובא «בתנאי שישנם שני מיני נחת רוח לפני הקב"ה:

(1) עבודת הצדיקים שהופכים הסטרא אחרא לקדושה, הופכים המר למתוק והחושך לאור.

(2) עבודת הבינונים שכופים את הסטרא אחרא בעודה בתקפה וגבורתה, ובכל זאת לא שומעים לה.

ומבאר שם, שזהו הפירוש הפנימי בבקשת יצחק לעשוי שיעשה לו "מטעמים" (לשון רבים) כאשר אהב, ש"כשם שבגשמיות יש שני מיני מעדנים:

(1) אחד: ממאכלים ערבים ומתוקים [מצד עצמם, ללא צורך בבישול והכנה וכו'].

(2) והשני: מדברים חריפים או **חמוצים** [מצד עצמם], רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים **להשיב הנפש**".

וממשיך: "כך - ישנם שני מיני נחת רוח לפני הקב"ה".

עמלק שייך כמובן ל"מטעם" השני... מאכל חריף וחמוץ, ומבטלים אותו עד שנהיה מעדן ה"משיב את הנפש".

מקור 8:

ההוראה בעבודה: מזה שצריכים להיות ב' הזכירות ד'שבת' ו'עמלק' - **בבת אחת**, מזה לומדים ב' דברים:

(1) גם כשאדם נמצא בדרגה רוחנית נעלית, בבחינת 'שבת', ויכול לחשוב שלא יקרה לו שום דבר - עליו להיזהר שלא להיות מושפע מ"קליפת עמלק", שלא תבוא בו קרירות עמלק (גם בדקות דדקות).

ולאידך, גם אדם שחושב שדרגתו הרוחנית היא בבחינת 'עמלק' - אל לו להתיימש, אלא עליו לדעת שבכוחו להפוך את עמלק ל"כוס של חומץ" ה"משיב את הנפש", ולהתעלות עד לדרגת "שבת". להפוך החושך לאור.

הקשר לקטע הקהל: לא קשור ישירות לתוכן השיחה. בש"פ תצא תשמ"ח, הדגיש הרבי ש"הקהל" שייך לעניין השמחה.

כשם ש"הקהל" היה קורה בחג הסוכות בה ישנה מצווה לשמח גם הגר, היתום והאלמנה, וזאת בהתאם לטבע האדם שכשהוא שמח, הוא רוצה שכולם יהיו שמחים איתו וכולם ישתתפו בשמחתו, כמו כן, בשנת "הקהל" יש להדגיש עניין השמחה.

¹⁸ במילים אחרות: ע"י ביטול עמלק, מגלים את הכוח הבלתי-גבול שבו, שרק כוח זה יכול לברוא נברא המורד באופן כ"כ גלוי בהקב"ה.

¹¹ וכלשון הרמב"ם בספר המצוות מ"ע קפט: "שציונו לזכור מה שעשה לנו עמלק... ונעורר הנפשות במאמרים [ע"י הדיבור, כדי] להילחם בו", היינו שתכלית הזכירה היא **לחיות** את שנאת עמלק עד כדי רצון להילחם בו.

¹² ביוגרפיה: ספר החינוך הוא חיבור על תרי"ג מצוות ע"פ מנין הרמב"ם, לפי סדר פרשיות השבוע. הספר נחבר בספרד לפני למעלה מ-700 בידי ת"ח מבית מדרשו של הרמב"ם, המכנה את עצמו בהקדמה 'איש לוי ברצלונאי'.

¹³ וכדברי הרמב"ם הנ"ל שהבאנו במקור 2.

¹⁴ בהערה 29 בשיחה מסביר הרבי שלשון זה מוזכר בכמה מקומות, אבל לא דווקא על עמלק. לדוגמה, ברשי" בתחילת בחוקותי: "זאם לא תשמעו לי... זה המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו, וכן בנמרוד גבור ציד לפני ה', שמכירו ומתכוין למרוד בו, וכן באנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד, מכירים את רבונו ומתכוונים למרוד בו". אלא, שבמאמרי חסידות רבים, הגדרה זו נאמרה על עמלק.

¹⁵ ולכן נפסק בסדר ברכות הנהנין פ"ז: "וכן כל דבר **שנשתנה לקלוקל** נשתנה ברכתו המיוחדת לו ומברכים עליו ברכה הכוללת שהיא שהכל נהיה בדברו... וכן **יין שהחמיץ** עד שבני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו".

¹⁶ « יומא פא, ב: "שתה ציר או מוריים פטור. הא חומץ - חייב... דתניא, רבי אומר: חומץ משיב את הנפש". רש"י: "ומבטל את העינוי". היינו, שהחומץ מעורר ומגלה את הנפש, עד כדי כך שפשוט מרגישים פחות עינוי הצום.

הרבי מציין גם לסיפור המובא בגמרא ברכות ה, ב, על רב הונא שהיה לו 400 חביות יין וכולם הפכו לחומץ. ואמרו לו חבריו שעליו לפשפש במעשיו, ולבסוף מצא שאכן לא שילם את אריסו (מכיון שחשד אותו בגניבה וכו'), ואז החליט לשלם לו מ"מ, ומיד קרה נס: "לא שהחומץ חזר להיות יין, ויש אומרים שהחומץ **התייקר ונמכר בדמי היין**". היינו, שחומץ יכול להיות שווה הרבה!

¹⁷ כדברי « הגמרא במסכת סנהדרין סז, ב: "אין עוד מלבדו" - אמר רבי חנינא: אפילו לדבר כשפים". ופירש רש"י: "אפילו כשפים. אין בהן כח לפני גזרתו, שאין כח מלבדו". היינו, שגם הכשפים מגיעים מהקב"ה. והרי רש"י מביא בפרשת בשלח יז, ט שבני עמלק **מכשפין** היו!